

УДК94:355.321(477.75)''991/2014''

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКІ СИЛИ УКРАЇНИ від відновлення до анексії Криму (1991–2014)

Богдан ЯКИМОВИЧ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історичного краєзнавства

Автор зробив спробу простежити та узагальнити формування Військово-Морських Сил України від часу створення після відновлення державності України 1992 р. до початку Вітчизняної війни 2014 р., коли авантюристський кремлівський режим В. Путіна, зрозумівши крах зрадника України В. Януковича, анексував Крим і розпочав військове вторгнення на Донбас. Це спроба проаналізувати той відтинок нашої історії, дати точну хронологію подій, показати проблеми не лише становлення ЗСУ, а також провали в оборонній політиці та міждержавних стосунках, які допустила Україна від початку відновлення незалежності 1991 р. У студії дано також оцінку політичним діячам незалежної України, які вклали свій розум і талант в розбудову ВМСУ, причини, які зумовили провал обороноздатності України в часи президентства В. Януковича, постійні провокації з боку керівництва Російської Федерації щодо Чорноморського флоту та місць його базування, про дії “п’ятої колони” на півострові, про фахових московських агентів та зрадників України під час досліджуваного періоду. Дана історіографія цієї проблеми, названо дослідників, які мають особливі заслуги в дослідженні проблеми на означеному історичному відтинку.

Ключові слова: Збройні сили України, Військово-морські сили України (ВМСУ), Чорноморський флот (ЧФ), Крим, Севастополь.

Найбільшою проблемою між Україною і Російською Федерацією після розвалу СРСР стало питання про розподіл Чорноморського флоту.

З сьогоденних позицій, коли Росія в 2014 р. анексувала Крим та розпочала війну на сході нашої держави, можна, нарешті, відкрито показати політичні прорахунки та помилки, які створили глибоководну міну, що відірвала Крим і яка була закладена ще після референдуму 1 грудня 1991 р. та початку запряження військових підрозділів, частин, з’єднань та об’єднань від 3 січня 1992 р. Фахівці з української воєнної та військової історії (Я. Дашкевич, Л. Войтович, М. Литвин, В. Гриневич, автор цих рядків), патріоти-офіцери ВМС України на наукових конференціях, офіцерських зборах, в осередках Спілки офіцерів України неодноразово зверталися до політичного керівництва держави з проханням покинути відступ в питанні власності колишнього Чорноморського флоту СРСР.

Якби політичне керівництво держави і, насамперед, Президент Леонід Кравчук пішли на запряження спочатку військовиків ЧФ, якби Україна не відмовилася від 6-ї армії, яка була дислокована в Придністров’ї та підпорядковувала її командуванню Одеського воєнного округу, ситуація в Криму та в цілому на півдні України була б інакшою. Нерішучість керівників держав, які утворилися після розвалу СРСР, дозволив керівництву Російської Федерації

безцеремонно привласнити власність СРСР за кордоном, весь золотовалютний та діамантовий запас. Україна, отримавши на загал по Криму 57% відсотків тих, хто підтвердив Акт проголошення незалежності України, а в Севастопольському виборчому окрузі – 75% , мала б діяти швидко та рішуче. Москва зовсім не очікувала таких результатів волевиявлення і була насправду дуже розгублена. Та українську владу ніби приспали. Згаяно час, а в складних умовах, що склалися тоді, керівництво РФ розпочало справжнісіньку тяганину з розподілом майна СРСР, що привело до втрати того, що нам законно належало як державі. Шляхетне розлучення Чехії та Словаччини – це далеко не розлучення України та Росії, яка досі не дає жити ні собі, ні всім “братнім”, ні сусіднім державам. І щоб цей народ і ця держава стала нормальною, пройде ще не один десяток років¹.

Після референдуму на Чорноморському флоті всі чекали розпоряджень держави Україна. Українські закони влаштували всіх, бо вони гарантували безпеку, пільги, чого не було в РФ. Системи управління флотом були заведені на Міністерство оборони України. Є всі підстави вважати, що й сам І. Касатонов був практично готовий скласти українську присягу. Але коли на початку січня 1991 р. до Києва запросили командувача, членів Військової ради ЧФ та командирів об'єднань в аеропорту їх зустрічав на розбитому автобусі “неголений” сержант, що дуже образило адмірала. Та й Л. Кравчук поведився нерішуче, ні до чого нікого не зобов'язував, насамперед адмірала І. Касатонova. Після повернення до Криму І. Касатонов наказав Штабові ЧФ систему зв'язку та канали управління, напередодні переведені на Київ, знову перемкнуті на Москву, а сам літаком вилетів туди. Там, в Москві, швиденько оговталися. Відтоді й почалися безчинства адмірала І. Касатонova, нахабність Б.Сльцина в переговорах з Л. Кравчуком, затягуванням із розробкою повномасштабного договору між Україною та Росією, котрий було підписано аж за Президента Л. Кучми 1997 року – все це привело до того, що Україна ніяк не змогла позбутися залежності від Росії у військових питаннях.

Ось як виглядала справа з призначенням контр-адмірала Бориса Кожина командувачем ВМС України – наведемо слова безпосереднього учасника і одного з ідеологічних творців українського флоту Мирослава Мамчака: “7 квітня [1992 р. – Б. Я.] о 17 годині, 37 офіцерів управління і штабу Кримської військово-морської бази склали військову присягу на вірність українському народові. Борис Кожин у підготові складання військової присяги Україні офіцерами свого штабу участі не брав і про призначення ритуалу і прийому присяги не знав. Приблизно в цей же час командир Кримської ВМБ перебував у кабінеті представника Президента України в м. Севастополі Івана Єрмакова, куди його доправив

¹ Нещодавно в “Бібліотеці українського воїна” побачила світ вкрай актуальна науково-публіцистична праця, яка побачила світ в середині 90-х років ХХ ст. і яка наочно підтверджує ці слова: *Гуцало Євген*. Ментальність орди, або ж творення “євразійського простору”/ Упоряд., передм. П. М. Мовчана. – Київ: ВЦ “Просвіта”, 2015. – 60 с.

виконувач обов'язків начальника військово-морського управління Головного штабу Збройних сил України капітан 3 рангу Ігор Тенюх. Ігор Тенюх знав Бориса Кожина по службі в Кримській ВМБ, знав про його прихильність до будівництва незалежної Української держави й рекомендував його керівництву України на посаду командувача національного флоту. Після розмови з першим заступником Голови Верховної Ради України Василем Дурдинцем Борис Кожин погодився очолити майбутній український флот. Там же, в кабінеті Івана Єрмакова, йому було вручено підписаний напередодні, 6 квітня, Указ Президента України про його призначення командувачем Військово-Морських сил України².

Відтак контр-адмірал Б. Кожин 10 квітня 1992 р. з офіцерів, яких відсторонив І. Касатонов від служби лише за складання військової присяги Україні, створив Орггрупу, яка мала будувати ВМС. Серед перших організаторів ВМС були морські офіцери Є. Лупаков, О. Пляшечников, Ю. Шалит, В. Махно та ін. Її розмістили у містечку школи прапорщиків будівельних військ в Севастополі³.

Ставши на шлях повної конфронтації з законним керівництвом України, заручившись повною підтримкою Москви насамперед в особі головного московського яструба, віце-президента РФ О. Руцкого, адмірал І. Касатонов діяв на території незалежної держави методами російського посіпаки. Врешті усі свої "діяння" цей московський "повпред" яскраво описав у вельми цінній для українських військових істориків книжці "Записки командуючого Черноморским флотом"⁴ – окрім опису його злочинної діяльності там досить хвалебних од самому собі.

Методами грубого насильства Москва, використовуючи І. Касатонova, застосовувала найбрудніші способи для залякування українських патріотів та прихильників незалежної України, які служили в Чорноморському флоті. Користуючись нерішучістю Л. Кравчука, позбувшись "твердого" в усіх питаннях, що стосувалися усіх видів Збройних Сил Міністра оборони України, фахового військовика та патріота Костянтина Морозова, адмірал І. Касатонов продовжував безчинства в Криму, за найменші з них заслуговував би довготривалої кари в українській в'язниці. Нахабно втручався у політичні справи України й міністр оборони РФ Павел Граčov. Без ніяких законних підстав Крим відвідував головнокомандувач військово-морського флоту Російської Федерації адмірал флоту Владімір Чернавін. Одначе І. Касатонов явно перевищував навіть те, що йому дозволяли його хазяї. Відтак 15 січня 1993 р. за пропозицією Міністерства

² *Мамчак М.* Флотоводці України: Історичні нариси, хронологія походів. – Снятин: Вид.-друк. фірма "ПрутПринт", 2005. – С. 247.

³ Про персональний склад цієї групи див.: *Мамчак М.* Україна: шлях до моря. Історія українського флоту. – Снятин: ПрутПринт, 2007. – С. 224.

⁴ *Касатонов И. В.* Записки командующего Черноморским флотом. – Москва: Изд-во "Андреевский флаг; Фонд Андрея Первозванного", 2000. – 496 с. До речі, епіграфом для цього антиукраїнського пасквіля є слова царя Миколи I (Т. Шевченко характеризував його як "неудобозабываемого тормоза"): "Где раз поднят русский флаг, он опускается не должен". Коментарі, як кажуть, тут зайві – Росія в усі часи трималася і тримається на держимордах!

оборони України спільним рішенням двох Президентів новим командувачем “спільно керованого” Україною і Росією Чорноморського флоту призначено Героя Радянського Союзу віце-адмірала Едуарда Балтіна. Звання героя він отримав за освоєння нових озброєнь, командуючи дивізією атомних підводних човнів Північного флоту. До призначення керував катедрою оперативного мистецтва Воєнної академії Генштабу ЗС РФ, а в 1987–1990 рр. був першим заступником командувача Тихоокеанського флоту.

Як людина, Е. Балтін був розумніший, ніж “солдафон” І. Касатонов, він не дозволяв собі такої грубої поведінки щодо офіцерів і матросів, які вирішили служити у ВМСУ. Однак він неухильно виконував вказівки Москви, але робив це значно хитріше. За рахунок курсової різниці він підняв вдвічі зарплатню військовикам ЧФ, хоч фінансування йшло з кошторису Міноборони України, без погодження з Києвом скерував бойові кораблі в зону абхазького конфлікту, сприяв незаконному піднятті андріївських прапорів, влаштував провокацію з базуванням фрегата “Гетьман Сагайдачний”.

У червні–липні 1993 р. до складу Орггруппи майже повністю увійшли офіцери штабу середземноморської ескадри ЧФ на чолі з начальником капітаном 1 ранги Вітором Фомінім.

Розпочалася епопея за підпорядкування військово-морських навчальних закладів Міноборони України. Впродовж усього літа Москва, її спецслужби з благословення Б. Єльцина нагнітали в Криму, а особливо в Севастополі, антиукраїнську атмосферу, але в день святкування в Севастополі першої річниці Незалежності України севастопольська “Просвіта” (за наполяганням командувача ВМС Б. Кожина – в театрі ім. Луначарського), організувала величне свято, де виступали голова міської ради В. Семьонов, заступник представника Президента України М. Міненко, командувач ВМС Б. Кожин, офіцер М. Гук. Того ж дня в Орггруппі присягнула велика група вищих офіцерів ЧФ на чолі з капітаном 1 ранги Миколою Костровим, призначеного першим заступником командувача ВМСУ. А вже 30 листопада 1992 р. Орггрупа перетворена на штаб ВМСУ, наказом Міноборони введено відповідний штатний розпис. На початку 1993 р. за наказом Міністра оборони України створено Військову раду ВМСУ.

Зупинити творення ВМСУ Москві не вдавалося, хоч її військові яструби та платні агенти робили все можливе, щоб нашкодити Україні. Крім базування ЧФ у Севастополі, вони пробували в цей час захопити колишні структури флоту в Ізмаїлі, Очакові, Миколаєві, в містах Криму. Все це супроводжувалося ідеологічною брехнею на цілий світ.

У вересні 1993 р. штаб ВМС України розпочав формувати бригаду морської піхоти та 1-шу бригаду надводних кораблів (БРНК), куди увійшли фрегат “Гетьман Сагайдачний”, корвет “Луцьк”, СКР-112, корабель управління “Славутич”, десантний корабель “Донецьк” (командир капітан 2-гої ранги М. Жибарев). До речі, вперше прапор ВМС України (ініціатива І. Тенюха за

погодженням з автором цих рядків взяти за зразок прапор Флоту Української Держави і УНР 1918–1920 рр.) виготовили шефи з Донецька і він вперше замайорів на ДКПП “Донецьк”.

Та в Україні зайшло до політичних змін – тривале політичне напруження, лавірування і поступливість Президента України Л. Кравчука мала внести й кадрові зміни, що ми вже означили вище. Дня 4 жовтня 1993 р. на засіданні Ради оборони подав у відставку Міністр оборони Костянтин Морозов. Його посаду заступив командувач Одеського військового округу генерал-полковник Віталій Радецький, який не зумів переконати Президента на початку 1992 р. вивести з Придністров’я та розформувати 6-ту армію, яка дестабілізувала регіон і стала козирною картою в маніпуляціях Москви з Молдовою та Україною. Дійшло до зміни командувача ВМСУ – на цій посаді віце-адмірала Б. Кожина заступив віце-адмірал Володимир Безкоровайний. Якщо якість заміни очільника оборонного відомства й досі є дискусійним питанням, то місце командувача ВМСУ посів колишній командувач флотилії атомних підводних човнів стратегічного призначення на Північному флоті СРСР, висококласний фахівець і флотоводець, який перейшов служити своїй Батьківщині (народився в 1944 р в благословенній Умані). Московські флотоводці аж ніяк не могли закинути новому командувачеві нефаховости, як це вони робили його попередникові, але організували зливу ганебних звернень до адмірала від його товаришів по службі, насамперед “землячків”, народжених в Україні⁵. Та адмірал-патріот почав добре виконувати свою справу.

Приступивши до обов’язків 13 жовтня 1993 р. В. Безкоровайний насамперед реорганізував Військову раду і штаб ВМСУ. Групу експертів з питань розподілу флоту очолив віце-адмірал Микола Клітний. Ця група тісно співпрацювала з заступником Міністра закордонних справ України, який відповідав за ведення переговорного процесу з Москвою. Сам В. Безкоровайний зайнявся ефективним формуванням структур та стратегією оборони Півдня України, чітко розуміючи, від кого йде головна загроза нашої безпеці. До слова, саме в той час авторові цих рядків випало щастя зустрітися особисто з командувачем і його думки, які той викладав, запам’яталися мені, як історикові, на все життя.

Готувалися екіпажі на ракетний крейсер “Україна”, сторожовий корабель “Гетьман Байда-Вишневецький”, протичовнові кораблі (корвети) “Тернопіль”, “Іван Богун”, “Львів”, “Луганськ”, “Запорожська Січ”, вступив до ладу корвет “Луцьк”. У листопаді 1994 р. в Феодосії розпочалося формування бригади морської піхоти (командир підполковник В. Волошко) – вже у березні 1994 р. завершилося формування 41 батальйону МП ВМСУ. Розпочалися перші міжнародні контакти українських і чужоземних морців. Першим міжнародним

⁵ Див., наприклад, *Касанов І.В.* Записки командуючого... під ганебною назвою “Честь національності не маєет”. – С. 386–387. Звинувачувати українця у відданості українській ідеї може хіба російський шовініст або зрадник України!

контактом ВМСУ став візит до Одеси загону бойових кораблів Болгарії в травні 1994 на чолі з командувачем болгарського флоту віце-адміралом Венцеславом Велковим.

* * *

Писати про героїчні сторінки відновлення українського флоту на півдні України можна і треба багато, в тому числі популярні і художні книжки. Ще раз підкреслюємо – до спуску в Чорне море ботика Петра I, яким так гордиться московська пропаганда всіх часів і всіх кольорів – запорозькі козаки неодноразово відзначилися зі своїм мобільним флотом в морських баталіях з Османською імперією ще на початку XVII ст.. Оскільки ми ставили завдання подати коротку розвідку про ВМС України періоду незалежності до часу анексії Криму неонацистським режимом президента РФ В. Путіна, який від приходу до влади став відкритим ворогом України⁶, то зупинимося лише на хронології політичних і організаційно-військових подій навколо цього питання. Зробимо хіба що невеликі власні коментарі, використовуючи при цьому записки прямих їх учасників – командувача ВМСУ у 2006–2010 рр. адмірала Ігоря Тенюха та капітана 1-шої ранги Мирослава Мамчака, талановитого журналіста, публіциста, письменника, історика, який своїми працями про Український флот навічно вписав своє ім'я в нашу військову і воєнну історіографію:

20 жовтня 1991 р. Нью-Йорк, США. Переговори між керівниками МЗС України і РФ. Заява міністра закордонних справ РФ Андрія Козирєва, що одне з мільйонних міст на сході України (мабуть, йшлося тут про Одесу, яка, до речі, розташована на південному заході України – в московського чиновника пробіли в знанні географії!) “завжди було і буде російським”, а відносини РФ та України матимуть формат “як взаємини Нью-Йорка та Нью-Джерзі” і вони для світу є “чорною скринькою”. Виділяємо цю дату чорною письмівкою, бо це була, є і буде позиція Росії щодо незалежності України як тоді, так і повсякчас у глобальному форматі насамперед безпекової політики та її незалежності взагалі.

2 січня 1992 р. Київ. Нарада в Президента України Л. Кравчука з військових питань, терміни запряження українського війська, в тому числі військовиків і моряків Чорноморського флоту, звернення завершити складання присяги до 20 січня 1992 р. Нерішучість Президента України щодо складання присяги очільників округів та командувача флоту в Президентському палаці в Києві та затвердження їх на посадах саме того дня.

6 лютого 1992 р., Москва. Парламент РФ ухвалив постанову про єдність Чорноморського флоту.

⁶ Про це автор цих рядків неодноразово попереджав у своїх наукових та публіцистичних виступах, в надрукованих матеріалах. Див., наприклад, нашу статтю: *Якимович Б.* Молодь і українська національна ідея//Національна ідея: вчора, сьогодні, завтра: до 90-річчя заснування Українського Таємного Університету. Збірник матеріалів 8-ї міжвузівської науково-практичної конференції (Львів, 6–10 квітня 2009 р.). – Львів, 2009. – С. 18–26.

14 лютого 1992 р., Мінськ. Саміт глав країн СНД. Підписано низку документів з воєнних питань. Безвідповідальна заява Л. Кравчука: “Ми маємо право створити свій флот на базі частин Чорноморського флоту. ...**Ми ніколи не заявляли, що хочемо присвоїти весь Чорноморський флот**”. (це при тому, що РФ “приватизувала” всю нерухомість СРСР за кордоном, а частка майна України в майні СРСР майже 17%, тоді коли увесь ЧФ – це 16% від Флоту СРСР!).

20 березня 1992 р., Київ. Зустріч глав СНД. Домовитися щодо поділу ЧФ не вдалося. Заява України про тимчасове припинення вивозу ядерної зброї, чого насправді Росія й не думала робити.

28 березня 1992 р., ПКР “Москва”, траверза Новоросійська. Заява Президента РФ Б. Єльцина: “Ми проти розподілу ЧФ, він має бути єдиний”.

3 квітня 1992 р., Москва, Севастополь. Заява Б. Єльцина про намір взяти флот під російську юрисдикцію. Приїзд до Севастополя віце-президента РФ О. Руцького і його заяви, що Севастополь, флот і Крим “були, є і будуть російськими”.

5 квітня 1992 р., Київ. Указ Президента України про створення ВМС України на базі частини ЧФ, що базується в Україні.

7 квітня 1992., Москва. Указ Президента РФ про взяття ЧФ під юрисдикцію Російської Федерації.

8–9 квітня 1992 р. Севастополь. Переговори української та російської делегацій стосовно реалізації Указу ПУ від 5 квітня про формування ВМС України. Рекомендували президентам призупинити свої укази щодо поділу ЧФ і винести питання його розподілу на розгляд державних делегацій.

29–30 квітня 1992 р., Одеса Перший раунд переговорів державних делегацій України та РФ про розподіл ЧФ. Підписано лише комюніке продовжити переговори та про участь президентів у Дагомисі. Адмірал Касатонов кинув репліку, назвавши перемовини “столітніми”.

5 травня 1992 р., Сімферополь Верховна рада Криму ухвалила акт про проголошення незалежності Криму та про проведення кримського референдуму.

6 травня 1992 р. З України, в т. ч. і з ЧФ, вивезена (*достроково, без контролю української влади!*) вся тактична ядерна зброя. Заява І. Касатонova: “Як вивезли ядерну зброю, так і повернемо!”.

10–13 травня 1992 р., Севастополь. Переговори державних делегацій України та РФ з розподілу ЧФ; заява Ю. Ярова про те, що флот є неподільний і що Росія захищатиме російськомовне населення в будь-якій точці СНД.

13 травня 1992 р., Київ. Верховна Рада України визнала акт про незалежність АР Крим і постанову про референдум незаконними.

1 червня 1992 р., Ялта. Відбулась зустріч Президій Верховних Рад України і РФ, на якій обговорено ситуацію в Криму і навколо флоту.

23 червня 1992 р., Дагомис. Зустріч Президентів України Л. Кравчука та Російської Федерації Бориса Єльцина. Підписана “Угода між Україною і

Російською Федерацією про подальший розвиток міждержавних відносин”. Створено робочу групу з військово-політичних питань. Сторони домовилися спільно використовувати системи базування і матеріально-технічного забезпечення ВМС України і ЧФ Російської Федерації.

3 серпня 1992 р., Ялта-Мухалатка. Зустріч Президентів Л. Кравчука та Б. Єльцина. Підписано угоду про принципи формування ВМС України та ВМФ Російської Федерації на базі Чорноморського флоту колишнього СРСР. Згідно з цією угодою 31 жовтня 1992 р. ЧФ виводиться з підпорядкування ОЗС СНД, ставав об’єднаним українсько-російським флотом з об’єднаним командуванням, яке призначали і було підпорядковано особисто Президентам України та РФ. Термін дії Ялтинської угоди закінчувався кінцем 1995 р. Для об’єднаного флоту вводилася спеціально військово-морська майва (прапор). Це був прапор ВМФ колишнього СРСР без зірки, серпа і молота.

Ялтинська, як і Дагомиська, угода, не була виконана. Спільного командування не призначено, все це було формальним. Прапор ЧФ не змінено. Командування і штаб ЧФ як і раніше займали проросійську позицію.

1 грудня 1992 р., Севастополь. Розпочалося формування штабу та військових підрозділів ВМС України.

14–15 січня 1993 р., Москва. Російсько-українські переговори між президентами держав, які підтвердили готовість виконувати Ялтинську угоду. Документи про статус ЧФ у зв’язку з різними підходами сторін не були підписані. Відтак 15 січня обидва Президенти згідно зі спільним рішенням лише призначили командувачем ЧФ віце-адмірала Едуарда Балтіна.

1 березня 1993 р., Київ. Президія Верховної Ради України схвалила заяву: якщо Верховна Рада РФ буде розглядати питання про статус м. Севастополя, то це буде розцінюватись як відкрите і пряме втручання у внутрішні справи незалежної України та посягання на територіальну цілісність держави – члена ООН.

31 березня 1993 р., Москва. Міністр оборони РФ генерал армії Павєл Грачов звернувся до світової громадськості “чинити економічний тиск на Україну”.

28 травня 1993 р., Київ. Міністр закордонних справ України Анатолій Зленко вручив російському послу в Україні Леонідові Смолякову ноту протесту проти кампанії підняття Андріївських прапорів на кораблях і допоміжних суднах ЧФ 21–24 травня 1993 р.

17 червня 1993 р., Москва-Завидово. Президенти Росії Борис Єльцин та України Леонід Кравчук підписали угоду “Про невідкладні заходи по формуванню ВМФ Росії та ВМС України на базі Чорноморського флоту”. Термін практичного формування ВМС України та ВМФ РФ визначався від 1 вересня 1993 р. до 31 грудня 1995 р. у відношенні 50 на 50 відсотків. Розподілові підлягали всі роди і сили та інфраструктура ЧФ. Крім того Росія взяла на себе обов’язок взяти

участь на паях у розвитку соціально-економічної сфери Севастополя та інших місць базування російського флоту в Україні.

9 липня 1993 р. Москва. Верховна Рада РФ ухвалила постанову “Про статус міста Севастополя”, відкрито спрямовану на порушення територіальної цілісності і суверенітету України та досягнутих домовленостей по ЧФ. Проти цих дій російського парламенту виступили Президент, Міноборони та МЗС України. Розігрування “кримської карти” та “статусу Севастополя” приводило світ до висновку про вірогідність і надзвичайну небезпеку російсько-українського конфлікту. Флотська проблема вийшла за рамки російсько-українських відносин. Наприкінці липня Рада Безпеки ООН схвалила заяву Голови Радбезу, якою закликано Верховну Раду РФ до зважених вчинків у “вогнебезпечних” питаннях. Досє по Севастополю взято на постійний контроль порядку денного Ради Безпеки ООН».

3 вересня 1993 р., Ялта-Масандра. Чергова зустріч Л. Кравчука та Б. Єльцина. Підписано протокол про врегулювання проблем ЧФ. Різкий протест Міністра оборони України генерал-полковника К. Морозова. Документи Масандрівської зустрічі не були опубліковані і отримали серед політичних і громадських кіл оцінку як “державна зрада”. Французький часопис “Монд” з цього приводу написав: “При всіх обставинах Україна змушена погодитись на те, від чого відмовлялася два роки – на офіційний союз, який замінить покійний СРСР...”.

15 квітня 1994 р., Москва. На черговій зустрічі Президенти України Леонід Кравчук і Борис Єльцин підписали Угоду про поетапне врегулювання проблем ЧФ. Угода передбачала, що ВМСУ отримують 15–20 відсотків кораблів і суден флоту. Вартість решти від раніше домовлених 50 відсотків мала піти на погашення боргу за енергоносії. В Україні створювалася база російського флоту. Однак не вирішеними залишилися питання статусу і умов використання берегового війська та іншої інфраструктури ЧФ, статусу російських військовиків в Україні та принципи інвентаризації об’єктів флоту.

19 квітня 1994 р., Севастополь. Міська рада Севастополя запропонувала Києву вивести ВМС із Севастополя⁷.

18 липня 1994 р., Київ. Новообраний Президент України Леонід Кучма заявив, що Україна може передати Росії в Україні базу в Севастополі, але не місто.

23 серпня 1994 р., Севастополь. 2-га сесія Севастопольської міської ради (голова Семьонов) прийняла рішення № 43 “Про статус міста Севастополя” і заявила про російський статус міста як головну базу російського ЧФ та про неможливість спільного базування ВМСУ та ЧФ РФ.

21 жовтня 1994 р., Москва. На черговому саміті СНД відбулася зустріч Президентів України Лєоніда Кучми та РФ Бориса Єльцина, керівників урядів Віталія Масола та Віктора Черномірдіна. Російська сторона заявила, що не

⁷ Чи дозволив би так чинити будь-який орган місцевого самоврядування в світі? – Б. Я.

має жодних застережень щодо українського суверенітету над Кримом, зняла питання подвійного громадянства і погодилася надати Україні гарантії безпеки у разі її приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

13–14 грудня 1994 р., Москва. Відбулися консультації керівників державних делегацій з переговорів розподілу ЧФ Є. Марчука та О. Сосковця. Сторони обговорили терміни оренди Росією місць базування свого флоту в Україні. Україна запропонувала до 7 років, Росія – 99 років.

1 березня 1995 р. Розпочався перший етап розподілу флоту – Україна отримала залоги ЧФ в Ізмаїлі (Кислиці) та Очакові.

17 березня 1995 р., Київ. Верховна Рада України скасувала т. зв. “Конституцію Криму” і ліквідувала посаду “президента” Криму, ставленика Росії Ю. Мешкова.

7 квітня 1995 р., Москва. Державна Дума РФ ухвалила федеральний закон “Про мораторій на одностороннє скорочення Чорноморського флоту”.

4 травня 1995 р., Москва. Рада Федерації Федеральних Зборів РФ скасувала федеральний закон “Про мораторій на одностороннє скорочення Чорноморського флоту”.

9 червня 1995 р., Сочі. Президенти України Л. Кучма та РФ Б. Єльцин підписали Угоду по ЧФ. Угода визначала, що головна база ЧФ РФ, штаби ВМС України і ЧФ РФ містяться в Севастополі. Україні відходило 18,3 відсотки кораблів і суден від їх загальної кількості на ЧФ. Передбачено також укладення окремого договору з приводу майна ЧФ “маючи на увазі досягнуту домовленість про його поділ 50 на 50”. Крім того Росія погодилася брати участь у розвитку соціально-економічної сфери в Севастополі та інших місцях базування ЧФ РФ. Питання остаточно вирішувати долю флоту передано до компетенції урядів двох держав.

26 червня 1995 р., Київ. Міждержавні делегації домовилися про параметри розподілу ЧФ. Окрім Ізмаїла, Одеси, Очакова, Миколаєва до ВМС України відходять Керч, Феодосія і Донузлав.

13 лютого 1996 р., Тбілісі. Заява міністра закордонних справ Грузії І. Менагарашвілі, що Грузія претендує на свою частку ЧФ.

19 лютого 1996 р. Розпочався 2-й етап розподілу ЧФ, під час якого розподілу підлягали об’єкти в Севастополі і в Феодосії.

24 травня 1996 р., Севастополь. Відбулася зустріч прем’єр-міністра України Євгена Марчука з командувачами ВМС України і ЧФ РФ віце-адміралом Володимиром Безкоровайним і адміралом Віктором Кравченком.

1 серпня 1996 р., Чорне море. Під прапором Верховного Головнокомандувача ЗСУ Леоніда Кучми відбулися перші оперативно-тактичні навчання ВМСУ “Море–96”. Цими навчаннями Україна продемонструвала світові про створення національного військового флоту і без остаточного розподілу ЧФ. Цей день своїм Указом Л. Кучма оголосив днем Військово-Морських Сил України.

5 грудня 1996 р., Москва. Рада Федерації Федеральних Зборів РФ розглянула проблему ЧФ і статусу Севастополя. У прийнятій заяві щодо Севастополя записано, що “односторонні дії української сторони, скеровані на відторження частини російської території ... і наносять пряму загрозу безпеці Росії”. У прийнятих Зверненні до Президентів Росії та України та в постанові “Про Чорноморський флот” пропонувалося повернутися до ідеї єдиного ЧФ, що буде діяти в інтересах двох держав.

6 грудня 1996 р., Київ. Верховна Рада України розцінила дії Федеральних Зборів РФ як чергову спробу висунути Україні територіяльні претензії і посягання на суверенітет України.

22 квітня 1997 р., Севастополь Під час чергового раунду російсько-українських консультацій з розподілу ЧФ російська делегація запропонувала Україні надати Севастополю міжнародний статус і спільне управління містом Україною і Росією. У відповідь отримала відповідь керівника української делегації Костянтина Грищенка: “про це не може бути і мови”.

28 травня 1997 р., Київ Керівники урядів України Павло Лазаренко та РФ Віктор Черномірдин підписали три угоди: 1. “Про статус і умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України”, 2. “Про параметри поділу Чорноморського флоту”, 3. “Про взаємні розрахунки, пов’язані з поділом Чорноморського флоту та перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України”, чим завершили майже шестирічну епопею і шарпанину з постійними російськими провокаціями на території України. В угодах було зазначено, що Росія орендує для потреб свого флоту на 20 років (до 2017 р.) не лише землю, а й акваторію та берегову інфраструктуру в Криму, за що сплачує Україні всього-навсього 99,75 млн. доларів щорічно. Кількість особового складу ЧФ РФ не повинна перевищувати 25 тисяч осіб.

Слід відзначити, що в підписаних угодах ніде нема слів “оренда” та “іноземні війська”. До розподілу не увійшли десятки об’єктів ЧФ, незаконно “приватизовані” маяки по всьому кримському узбережжі, заклади культури, адмінбудинки, турбази і санаторії. Це дало можливість московським ставленикам не лише для різноманітних маніпуляцій з українським добром, а ще туго набивати власні кишені – російські “патріоти” дбали насамперед про своє особисте збагачення.

Дня 31 травня 1997 р. до Києва нарешті з офіційним візитом (відкладався 15 разів!) прибув Президент РФ Б. Єльцин, де вони з Президентом України Л. Кучмою підписали базовий Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Російською Федерацією та Україною. Росія офіційно визнала Крим і Севастополь українськими територіями. Прийнято спільну заяву Президентів: “З цього часу чітко визначені статус, умови і строки перебування Чорноморського флоту Росії на гостинній українській землі”. Попри все, імперська політика Росії отримала поразку, саме так закінчилася “третя оборона Севастополя”, на цей раз від України Відтак 14 січня 1998 р. Верховна Рада України ратифікувала

Договір з Росією, а 24 березня 1999 р. після тривалих дебатів і угоди щодо ЧФ. Програвши частково в матеріальному шантажі, московські політики розпочали розігрувати тепер іншу карту – про статус російської мови та забезпечення прав і свобод росіян в Україні, фальшиво трактуючи нас як два “братні народи”. Та, мабуть, і ця карта після державної зради В. Януковича та путінської анексії Криму 2014 р., початку Вітчизняної війни України супроти свого споконвічного ворога вже нічого не значить. А невиконання ратифікованого Росією Договору ще раз засвідчило, що ніякі угоди з цією державою не вартують паперу, на якому їх підписують.

* * *

Треба відзначити, що 1996 р., коли під керівництвом віце-адмірала В. Безкоровайного успіхи в розбудові ВМС України стали особливо відчутними, в політиці щодо Росії Президента Л. Кучми повився небезпечний крен. Л. Кучма все більше демонстрував свою нездатність домовитися з Б. Єльциним, на котрому, окрім шаленого тиску оточення, була така печать російського шовініста, загарбника і провідника російського політичного обману. Натомість В. Безкоровайний прагнув відстояти інтереси своєї Батьківщини і зберегти до себе повагу нащадків. Констатуємо, свою місію він виконав на найвищому рівні і записав своє чесне ім’я золотими літерами в історію українського війська. До політичних поступок Росії, які здійснив Президент Л. Кучма та тодішній міністр оборони України О. Кузьмук (знову ж підкреслюємо, особисті наші контакти залишили про цю особу далеко не найкращі враження – як про людину і про фахового військовика) В. Безкоровайний не мав жодного стосунку, а фахово і чесно будував український флот. Замість того, щоб підтримувати і допомагати адміралові, Л. Кучма та О. Кузьмук в 1996 р. затіяли у ВМСУ інспектування (керівник контр-адмірал М. Єжель), що привело до очікуваного результату: 22 жовтня Колегія Міноборони розглядала результати інспектування і тоді командувач та два його заступники, контр-адмірала Микола Костров та Олексій Риженко подали рапорти про відставку. Це була велика перемога представників “п’ятої колони”, які обсадили тоді Л. Кучму і привели до його політичних і кадрових прорахунків. Дня 28 жовтня 1996 р. Указом Президента України заступником міністра оборони і командувачем ВМС України був призначений контр-адмірал Михайло Єжель.

* * *

Після підписання великого Договору і угод про поділ ЧФ стало трішки легше. Командування ВМСУ змогло, нарешті, предметніше зайнятися вишколом українських морців. Наведемо лише головні успіхи командування, офіцерського та рядового складу:

1997, 22 серпня–28 вересня – офіційний візит фрегата “Гетьман Сагайдачний” до Туреччини в порт Стамбул та Болгарію під прапором командувача ВМСУ контр-адмірала М. Єжеля;

1997, 1–2 листопада – дружній візит загону кораблів у складі фрегата “Гетьман Сагайдачний” і ВДК “Костянтин Ольшанський” до порту Новоросійськ

РФ під прапором командира бригади надводних кораблів капітана першої ранги І. Тенюха;

1999, 16–31 липня – неофіційний візит загону навчальних катерів “Сміла”, “Чигирин”, “Нова Каховка” до Румунії в порт Констанца, до Болгарії в порт Варна та до Туреччини в порт Стамбул під командування капітана першої ранги В. Гаврилюка;

1999, 21–24 липня – похід і тактичні навчання “Сі Бриз” загону кораблів ВМСУ з кораблями ВМС США в Середземному морі під командуванням капітана першої ранги І. Тенюха;

2000, 19–22 червня – офіційний візит фрегата “Гетьман Сагайдачний” до Туреччини в порт Стамбул під прапором заступника міністра оборони – командувача ВМСУ віце-адмірала М. Єжеля;

2000, 13 червня – 9 вересня – трансатлантичний похід з офіційним візитом до США в порт Нью-Йорк КУ “Славутич” під прапором командира бригади надводних кораблів капітана 1-шої ранги І. Тенюха, ділові заходи (двічі) під час походу в порт Гібралтар (Великобританія) та на Азорські острови в порт Понта-Делгада (Португалія);

2001, 11–23 червня – діловий візит ВДК “Костянтин Ольшанський” до Грузії в порт Поті під прапором командира Південної ВМБ контр-адмірала І. Князя;

2002, 27 травня– 21 червня – похід ВДК “Костянтин Ольшанський” КУ “Славутич” та морського буксира “Крем’янець” в Середземне море на оперативно-тактичні навчання “Сі Бриз” з ВМС США під прапором заступника командувача ВМСУ контр-адмірала В. Максимова;

2002, 5 серпня–28 серпня – похід КУ “Славутич” Чорним морем до портів причорноморських держав в ході другої активації “Блексіфор” під прапором командира міжнародного з’єднання сил за викликом командира ескадри ВМС контр-адмірала І. Тенюха;

2005, 17 червня–12 липня – похід КУ “Славутич” і МРБ “Крем’янець” на навчання НАТО “Сорберт-Роял-2005” біля берегів Італії. По їх завершенні КУ “Славутич” під прапором командувача ВМСУ віце-адмірала І. Князя здійснив візити в порти Таранто (Італія), Котор (Сербія і Чорногорія), Пірей та Салоніки (Греція);

2006, 28 березня–3 квітня – участь підрозділів морської піхоти та загону ППДСЗ ВМСУ в міжнародних військових навчаннях “Бріліант Марінер – 2006” на узбережжі західної Данії;

2007, 10 травня–26 червня – похід корвета “Тернопіль” під прапором командира бригади капітана 2-гої ранги С. Савченка в Середземне море і участь як першого корабля ВМСУ в антитерористичній операції НАТО “Активні зусилля”. Командир корвета – капітан-лейтенант Роман П’ятницький⁸.

⁸ За матеріалами особистого архіву капітана 1-го рангу М. Мамчака та адмірала І. Тенюха.

* * *

Ми навели лише окремі найуспішніші епізоди з походів і навчань моряків ВМС України, величезні потуги командування, офіцерів та мічмансько-рядового складу ВМС України супроти нахабних дій Росії реалізувати законне право України мати флот та забезпечувати оборону своїх південних кордонів.

Успадкувавши від СРСР 60 відсотків промислового кораблебудівного комплексу при належному господарюванні була можливість оснастити ВМСУ найсучаснішими кораблями. Але цього не сталося. За безцінь продали Китаю у 2003 р. авіаносний крейсер “Варяг” – обманувши довірливих українців, що на цьому кораблі буде облаштований морський розважальний комплекс і купивши за безцінь такий унікальний корабель, китайське керівництво добудувало його та відповідно оснастило. Тепер це один з найкращих і наймогутніших кораблів китайського флоту.

“Теоретизуючи” про закритість Чорного моря, найвище військове керівництво держави, враховуючи думку такого “фахівця” як міністр оборони О. Кузьмук, дійшло висновку, що відмовилося добудувати готовий на 95 відсотків ракетний крейсер “Україна”. Корабель пройшов ходові випробовування, на ньому побував Верховний головнокомандувач ЗСУ, Президент України Л. Кучма, обіцявши що “рішення про його добудову прийнято остаточно”, вже був тричі сформований екіпаж. Крейсер поки-що стоїть у Миколаєві на консервації. У той же час керівники РФ терміново перейменували такого самого класу крейсер “Слава” на “Москву” (списавши непридатний однойменний корабель з ЧФ). Відтак, до речі, на українському суднобудівному заводі в Миколаєві, цей корабель капітально відремонтували та, оснастивши новим ракетним комплексом, завели до Севастополя як флагман ЧФ Росії.

Вартувало б правоохоронним органам сучасної України (зрозуміло, до цього колись дійде!) повернутися до подій навколо утилізації недобудованих фрегатів “Байда Вишневецький”, “Іван Богун”, корветів “Львів”, “Луганськ”, “Запорозьська Січ” та порубаних на метал придатних кораблів, які отримали ми отримали в результаті поділу ЧФ. Історія має знати тих, хто системно ослаблював оборону України, зраджував її національні інтереси та набивав кишень нечесними грошима.

Натомість в Україні склалися нібито найновіші плани будівництва малих протичовнових кораблів типу “корвет”, які так і не були зреалізовані. Лише завдяки урядові Ю. Тимошенко нарешті поставлено в лад корвет “Тернопіль”, що сталося аж 2005 р. Але з нової серії корветів не збудовано до кінця жодного корабля, попри титанічні зусилля командувача ВМСУ в 2006–2010 рр. адмірала Ігоря Тенюха.

На жаль, уже в другій половині першої каденції Президента Кучми почали з’являтися в його оточенні особи, метою яких було особисте збагачення і які мали особисті “симпатії” до агресивної позиції нашої північної сусідки, що ніяк не хотіла змиритися з майже втраченим для неї Кримом. Це проявилось яскраво

під час т. зв. демілітаризації Балаклави та перетворення її у відпочинкову зону – за цим пильнував особисто очільник Адміністрації Президента В. Медведчук. Свої інтереси там мав і тодішній прем'єр-міністр В. Янукович, майбутній зрадник України, якому впала в око Стрілецька бухта Севастополя. Та мова не лише про них... Сподіваємося, що ці справи не залишаться лише загадками нашої новітньої історії.

Маємо підстави вважати, що навіть заміна командувача ВМСУ М. Єжеля на контр-адмірала І. Князя⁹ – податливішого в усіх питаннях розгулу чиновників Л. Кучми та олігархізації України, розбазарювання військового майна і землі на Кримському півострові – були чи не основною причиною таких дій.

* * *

Усе ж український флот досягнув певних успіхів. На початку 2003 р. у ВМСУ на базі 32-го армійського корпусу і бригади морської піхоти створюються берегові війська ВМС. Але й російська сторона не спала і робила все можливе, щоб нарощувати військову міць України та перешкодити їй вступ до НАТО.

І тут вперше Україна зіштовхнулася з відвертою спробою агресії Росії. Уже 24 вересня 2003 р., відразу на другий день після провокаційних командно-штабних навчань ЧФ Росії, призвані з запасу військовозобов'язані ЧФ розпочали будувати греблю з російського берега Керченської протоки до українського острова Тузла. Водночас у територіальні води України без будь-яких узгоджень з українською стороною ввійшли два російських бойові кораблі з Новоросійська, а морська піхота та десантники ЧФ поруч, на Таманському півострові, розпочали маневри з бойовими стрільбами. Російські спецслужби проникли таємно на острів і зробили спробу надати громадянство Росії мешканцям Тузли. Але рибалка Корж відмовився і повідомив про це прикордонників, чим зірвав заплановане. Тоді ж, 22 жовтня розпочалася провокація з пікетуванням проросійськими провокаторами Кабінету міністрів АР Криму. Пікетувальники звинувачували Україну у провокаціях проти Росії в Керченській протоці.

Кримський уряд на чолі з колишнім воїном-афганцем Сергієм Куніциним твердо виступив на підтримку територіальної цілісності України, його рішучість принесла Україні багато користи. Натомість прем'єр міністр України В. Янукович не вживав ніяких заходів. Президент України Л. Кучма перервав свій візит до Латинської Америки, терміново відлетів з Бразилії і негайно прибув до Керчі. Навколо почалися концентруватися війська, про це забили тривогу світові засоби масової інформації. Будівництво греблі зупинили лише за 90 м до лінії українського кордону після переговорів Л. Кучми з тодішнім російським президентом В. Путіним. І хоч російська пропаганда розпочала трактувати будівництво греблі як дії Краснодарського губернатора, насправді це була спроба силою оволодіти Керч-Єнікальським каналом, встановити свій контроль над Азово-Чорно-

⁹ У ранзі контр-адмірала І. Князь, народжений в Криму, призначений командувачем ВМСУ 21 травня 2003 р., звільнений з посади командувача ВМСУ в ранзі віце-адмірала після перемоги на виборах Президента В. Ющенка на початку 2006 р.

морським мореплаванням. Це була перша проба сил для Збройних Сил України, проба політичної волі українського керівництва, коли розпочато фактично глибоку провокацію за абхазьким варіантом.

На цей раз В. Путін змушений був відступити. Та провокації продовжувалися. Без погодження та ніякого контролю з боку України в Севастополь почали заходити російські кораблі з Новоросійська. Росія нахабно почала переміщати військові вантажі по півострові, не ставлячи нікого до відома, блокувати будь-який контроль над озброєнням ЧФ РФ. А 23 березня 2004 р. російський ВДК “М. Фільченков”, завантажений російськими десантниками з Краснодарського краю, розпочав висадку десанту на територію Криму біля гори Опук. Гірський масив на Південному березі Криму під Ялтою став фактичним полігоном, де Росія готувала свою морську піхоту для операцій в Чечні. Ці дії мали б заставити керівництво держави навести порядок на своїй території, та Л. Кучма вже думав про свій відхід у зв’язку з наступними виборами, а В. Янукович розпочав співпрацю з В. Путіним для майбутнього розвалу України.

* * *

Упродовж 2003–2004 рр. складено Стратегічний оборонний бюлетень (Білу книгу), яку в липні 2004 р. вперше схвалено на державному рівні. ВМС України після реформування і оптимізації перейшли на таку структурну схему: командування ВМС, командування операцій, штаб ескадри різнорідних сил, дві бригади надводних кораблів, бригаду морської піхоти, морську авіаційну бригаду, дві військово-морські бази, військові частини підтримки та забезпечення. Структурно ВМС стали складатися з надводних сил, підводних сил, морської авіації та морської піхоти. До складу ВМС входили також військові частини зв’язку, розвідки і РЕБ, інженерні, РХБ захисту і логістики. Ось як в Білій книзі визначено завдання ВМС: “сприяння об’єднанням Сухопутних військ, що діють на приморському напрямку; забезпечення оперативного режиму в акваторії Чорного моря у смузі своєї відповідальності; забезпечення морських перевезень. Водночас вони повинні бути готовими до застосування не тільки в прибережній зоні, а й на значній відстані, у тому числі до дій у складі багатонаціональних корабельних угруповань та участі в міжнародних миротворчих операціях. До цього в їх складі передбачається мати ескадру різнорідних сил”.

Тоді ж було сформовано й образ сучасного бойового корабля на 2015 р. ВМС України заплановано оснастити універсальними багатофункційними кораблями класів “фрегат”, “корвет” та ракетними кораблями, за задумом вони мали бути малопомітними (дивна позиція в еру космічно-електронної розвідки), з ракетними комплексами, високозахищеними. На розвиток ВМС мало асигнуватися 6 млрд. гривень. Однак уже через два місяці в неї було внесено неоголошені поправки – знято засаду, що кінцевою метою України є вступ до НАТО, а далі розпочалася ревізія структури і трансформації всіх видів Збройних Сил. З небуття знову

виринула ідея перенести Штаб ВМСУ до Києва, а в Севастополі залишити лише оперативне командування.

Помаранчева революція, яка відбулася в листопаді–грудні 2004 р., перекреслила ці плани. Після її перемоги появилися надії на більшу увагу керівництва держави до Збройних Сил та ВМС України зокрема. Дня 17 березня 2006 р. командувачем ВМСУ згідно з Указом Президента України Віктора Ющенка призначено висококваліфікованого керівника і українського патріота, колишнього командувача ескадри різнорідних сил, а на той час заступника начальника Генерального штабу ЗС України контр-адмірала Ігоря Тенюха. В умовах економічної кризи новий командувач розпочав активні дії щодо організації шефської допомоги українському флотові, організації навчання у вищих навчальних закладах ВМСУ, зокрема Севастопольському військово-морському університеті ім. адмірала П. Нахімова, підготував фахівців середньої ланки для українського флоту. Певні зрушення відбулися в питаннях оновлення корабельного складу – протягом минулого часу командування ВМСУ не змогло домогтися прийняття Державної кораблебудівної програми, через що припинилися наукові і науково-дослідні розробки в кораблебудуванні, не сформовано політики в області експорту військово-морських озброєнь.

Особовий склад ВМС України на той час складав 20 тис. осіб. Основні зусилля новий командувач скерував на якісну підготовку насамперед кораблів і підрозділів із складу об'єднаних сил швидкого реагування, на підвищення інтенсивності підготовки кораблів і збільшення їх наплаваності. У 2006 р наплаваність кораблів зросла до 20 діб, а наліт морських авіаторів до 200 годин на рік.

Після довгої перерви в п'ять років введені до ладу корвети “Тернопіль” та “Луцьк” розпочали навчання з проведенням ракетних стрільб, відновлено боєготовність літаків БЕ 12, протичовнових гелікоптерів, збільшилася ефективність бойового вишколу в бригаді берегової оборони через проведення регулярних навчань на полігонах. Український флот продовжував активніше співпрацювати в рамках програм “Партнерство ради миру”, “Блексіфор”.

На жаль, в часи Президента В. Ющенка через кризу та внутрішні протиріччя не вдалося сконсолідувати українське суспільство, на чому добре спрацювали московські агенти. Продовжувалася політика попередніх президентів щодо недостатнього, практично ніякого патріотичного виховання не лише моряків, а й військовиків інших видів Збройних Сил України. Неефективною, шкідливою і нефункціональною виявилася практика організації військової служби за контрактом і за територіальним принципом, яку запровадив ще міністр оборони О. Кузьмук. Особливо шкідливою вона стала у ВМС України в умовах існування там Чорноморського флоту Російської Федерації.

Протистояння В. Ющенка та Ю. Тимошенко привели до приходу до влади В. Януковича. Дійшло до повного розвалу Збройних Сил України, в т. ч. і всіх її видів. Своє правління цей колишній кримінальник розпочав з так званих “Харківських угод”, коли підписав з Москвою продовження терміну оренди

військових баз Росії до 2014 р. та методом фальшування результатів голосування (без ніякого обговорення у Верховній Раді їх “ратифікував”). Російські ставленики на найвищих постах (у ВМС цю функцію успішно виконували Віктор Максимов та Юрій Ільїн) привели до того, що після втечі з Києва під час Революції Гідності наприкінці лютого 2014 р. зрадника В. Януковича, діяння його відпоручників у Криму, Росія зі своїм зверхником Владіміром Путіним, не отримавши адекватних дій з боку України і вдало використавши момент, анексувала Крим. Очевидно, що план анексії Криму, як і розпочаті подальші дії на Донбасі, були давно опрацьовані і Москва чекала лише слушного моменту. Зрадником українського народу виявився і останній командувач ВМСУ контр-адмірал Денис Березовський, який здав український флот Росії і склав присягу загарбникам.

Розпочалася Вітчизняна війна України супроти її споконвічного ворога, що є вже темою подальших студій.

NAVAL FORCES OF UKRAINE from Revival to the Annexation of Crimea (1991–2014)

Bogdan YAKYMOVYCH
Ivan Franko University of Lviv,
Department of Local History

The author has attempted to trace and analyze the formation of the Naval Forces of Ukraine since the revival after the restoration of independence of Ukraine in 1992 to the beginning of the War in 2014, when the Kremlin regime, realizing the collapse of Viktor Yanukovich, annexed the Crimea and began military invasion in Donbass. The article belongs to one of the attempts to analyze this segment of our history, to give a precise chronology of events, to show the problems in the formation of the Armed Forces, as well as failures in defense policy and international relations. The work is also an assessment of an independent Ukraine politicians who have invested their talents in building VMSU.

Keywords: Armed Forces of Ukraine, the Navy of Ukraine (VMSU), the Black Sea Fleet (BSF), Crimea, Sevastopol.

Стаття надійшла до редколегії 10.11.2015

Прийнята до друку 21.11.2016